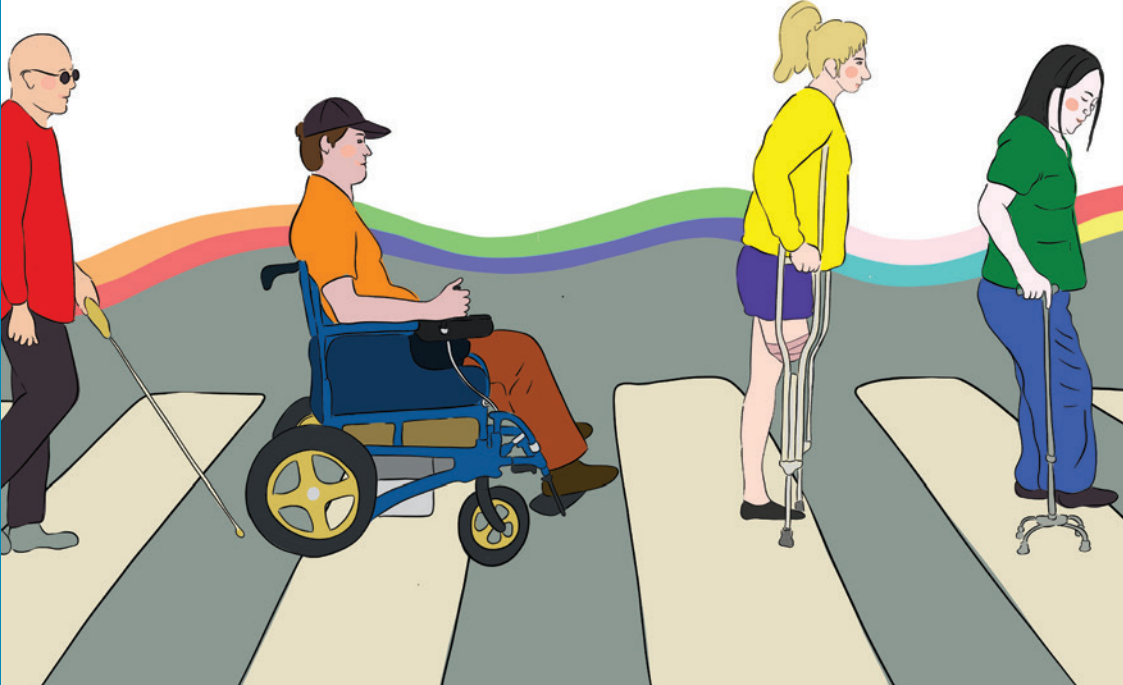

YEREL İZLEME ARAŞTIRMA VE
UYGULAMALAR DERNEĞİ

KAPSAYICI KENTLER İÇİN YEREL SAVUNUCULUK SETİ

ENGELLİ HAKLARI ALANINDA ÇALIŞAN SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ İÇİN YEREL SAVUNUCULUK REHBERİ

Hazırlayanlar:

Mine Egbatan, Elif Avcı
Yerel İzleme Araştırma ve
Uygulama Derneği

Yayın Tarihi: Aralık 2020

Tasarım: Hilal Esmer

İllüstrasyonlar: Semih Özkarakaş

Editör: Suat Hayri Küçük

**Dayanıklı ve Kapsayıcı
Kentler için Kaynak Üretimi
Proje Ekibi (Alfabetik Sırayla)**

Anıl Kocaoğulları
Ceren Suntekin
Elif Avcı
Günce Beyazer
Halim Kır
Simten Birsöz
Zelal Yalçın

www.yereliz.org

@ info@yereliz.org

f yereliz.biz

YERELİZderneği

**HEINRICH BÖLL STIFTUNG
DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ**

"Dayanıklı ve Kapsayıcı Kentler için Kaynak Üretimi Projesi,
Heinrich Böll Stiftung Türkiye Temsilciliği tarafından desteklenmektedir."

Mine Egbatan

Arizona Üniversitesi Antropoloji Bölümü'nde doktorasını yapmaktadır. Engelli Kadın Derneği üyesidir. Engelli Kadın Derneği ile 2014 yılında başlayan ilişkisi sakatlık ve toplumsal cinsiyet meselelerini araştırma ajandasına almasına katkı sağlamıştır.

Elif Avcı

Bilgi Üniversitesi Psikoloji bölümünün ardından Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku, Rome Business School Siyasal Pazarlama ve Rotary Barış Bursu ile Bradford Üniversitesi Barış, Dayanıklılık ve Sosyal Adalet programlarında yüksek lisanslarını tamamlayan Elif Avcı, sivil toplumda uzun yıllar gönüllü ve profesyonel olarak çalıştı. Şişli Belediyesi Toplumsal Eşitlik Birimi'nde Sosyal Politika Uzmanı ve Şişli Kent Konseyi'nde genel sekreter olarak görev yaptıktan sonra Ekrem İmamoğlu'nun adaylık kampanyasında sosyal politikalar ekibinde yer aldı. Kurucularından olduğu Yerel İzleme Araştırma ve Uygulamalar Derneği (Yereliz) kent hakkı üzerine çalışmalarını yürüten Avcı, aynı zamanda İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde Kültür Politikaları Koordinatörü olarak çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Savunuculuk için Girizgâh Giriş

1- Kentte Engelli Hakları

- Engellilerin Kent Hakkı
- Kentsel Hizmetlere Erişimde Yaşanan Sıkıntılar ve İmkânlar
- Kentsel Kararlara Katılımda Karşılaşılan Sıkıntılar ve Fırsatlar

2- Engellilerin Yerel Yönetişime Katılımı İçin Mekanizmalar

- Kota Uygulamaları
- Kent Konseyi Engelli Meclisleri
- Engelli Merkezleri
- Gazete, Dergi ve Dijital Platformlar
- Eşitlik Birimleri
- Engelliler Müdürlükleri ya da Birimleri
- İnsan Kaynakları Müdürlükleri

3- Yerel Savunuculuk için Araçlar

- Bilgi Edinme Hakkı
- İletişim Merkezleri (Telefon Hatları)
- İnternet Siteleri
- Sosyal Medya
- Özel Kalem Müdürlüğü ile İletişim
- Halk Günleri
- Belediye Meclisleri
- Stratejik Plan ve Stratejik Plan Hazırlık Toplantıları

4- Engelli Hakları Alanında Çalışmalar Yürüten Sivil Toplum Örgütlerinin Yerel Yönetimlerden İsteyebileceği Destekler

- Mekân Desteği
- Ulaşım Desteği
- İletişim Desteği
- Proje İş Birlikleri

5- Yerel Yönetimlere Savunuculuk Deneyimleri Ve İyi Uygulama Örnekleri

- Amerika Engelliler Yasası Sokak Eylemi
- Türkiye'de Engelli Kadınlara Yönelik Şiddet Raporu
- "Türkiye Engelliler Meclisine Doğru" Projesi
- Map-A-Thon: Erişilebilir Çevreyi Haritalamak
- TOHAD Engelliler için Dilekçe

SAVUNUCULUK İÇİN GİRİZGÂH

Dünya nüfusunun yarısından fazlası şehirlerde yaşıyor ve şehirlere olan bu göç eğiliminin devam etmesi bekleniyor. Örneğin, yalnızca Hindistan'ın önümüzdeki 35 yıl içinde şehirlere 404 milyon yeni insan ekleyerek şehir sakinlerinin sayısını ikiye katlaması bekleniyor.¹ 2050'ye gelindiğinde ise dünya nüfusunun üçte ikisinden fazlası kentlilerden oluşacak. İnsanlar her geçen gün istihdam, sağlık, kültür ve eğitim gibi hizmetlere erişimde yetersizlik, güvenlik gibi sebeplerle kentlere göç ediyor. Bu gerçekliğe dayanarak geliştirilecek politikalar, kapsayıcı kentsel gelişime mi yoksa giderek artan eşitsizliklere mi sebep olacak? Bunu kentler belirleyecek. Başka bir deyişle, kentleri yönetim biçimimiz, dünyayı yönetim biçimimizle gittikçe daha fazla örtüşür hale gelmekte.

Bu rehber ve **Kapsayıcı Kentler için Yerel Savunuculuk Rehberleri**'nde yer alan diğer tüm rehberler temelde aynı şeyi hedeflemekte: Türkiye'de kent hakkı tartışmalarını yeniden canlandırmak ve dezavantajlı grupların kent haklarına erişimlerini güçlendirmek. Yüzyıllardır tartışılan ideal kent yaşamı, insan haklarının norm üstünlüğü kurduğu 20. yüzyıl ortalarından itibaren bir hak tartışmasına dönüşmüştür. Günümüzde, kent yönetiminde yenilikçi arayışlar ile uluslararası insan hakları gündemini yerelleştirme çabaları bir araya gelerek, **kapsayıcı kentler, insan hakları kentleri, sürdürülebilir kentler, kentsel gündem** ve diğer benzer kavramları doğurmuşlardır. Kentte yaşayan tüm canlıların esenliğini artırmayı hedefleyen **Kapsayıcı Kentler için Yerel Savunuculuk Rehberleri**, tüm bu kavramları sahiplenmekle beraber kent paydaşlarının çeşitliliğine vurgu yapmak için "kapsayıcı kentler" anlayışını öne çıkarmaktadır.

Kapsayıcı Kent Nedir?

Kısaca tanımlamak gerekirse, **kapsayıcı kent** anlayışı; toplumsal, ekonomik ve diğer dezavantajları sebebiyle kent yaşamına aktif olarak katılamayan birey ve grupların, kent yönetiminde alınan karar ve gerçekleştirilen uygulamalar aracılığıyla toplumsal hayata katılımının mümkün kılınmasıdır. Her ne kadar kapsayıcılık kelimesi "yönetimin herkese eşit davranması" olarak algılanabilse de kapsayıcı kent

¹ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, "Population Division, World Urbanization Prospects: The 2014 Revision".

yönetişiminin nihai hedefi, dezavantajlı grupların *kentteki toplumsal hayata dahil oluşudur*. Dolayısıyla, dezavantajların ortadan kaldırılması amacıyla doğrudan ve yalnızca belirli grupları hedefleyen politika ve uygulamalar gerçekleştirilmesi kaçınılmazdır. Dezavantajlı gruplar konusunda politika ya da uygulama eksikliği, kapsayıcı olmayan bir kent yaşamının devam ettirilmesi olarak görülmelidir.

Tüm insan hakları tarihinin bizlere öğrettiği üzere, kapsayıcı bir kenti yaratmak ancak faydalımcı öznelerin haklara erişimde talepkâr ve taleplerinde takipçi olmasıyla mümkündür. Elinizdeki rehber, kısaca *savunuculuk* olarak özetlenebilecek bu sivil toplum yaklaşımını güçlendirmek için üretilmiştir. Yerel yönetimlerin politika ve uygulamalarını şekillendirmek amacıyla dezavantajlı gruplar ve sivil toplum örgütleri tarafından yürütülen savunuculuk faaliyetleri için kullanılacak mekanizmaları, kaynak belgeleri ve dayanak teşkil edebilecek iyi uygulamaları göstermek, umuyoruz ki hak temelli savunuculuk faaliyetleri için gerekli araçları temin edecektir.

Rehberin ilk kısmında, yukarıda bahsedilen kavramların ortaya çıkışı, uluslararası iş birlikleri, sözleşmeler ve diğer gelişmeler ışığında gözden geçirilerek, bugünün kapsayıcı kentlerinin gündemini belirleyen ve savunuculuk aracı olarak kullanılacak belgelerden bahsedilecektir.

Kentlere Yeni Bir Çerçveden Bakmak: “Kent Hakkı” ve “Yeni Kentsel Gündem”

Altmışlı yıllarda Henri Lefebvre tarafından ortaya atılan *kent hakkı* kavramı, aynı ismi taşıyan kitapla gündeme gelmiştir. Daha sonraları, kent hakkı kavramı pek çok hak savunucusu grup ve toplumsal hareket tarafından (Lefebvre’in özgün tanımından ayrışarak) *savunuculuk* gündemi olarak sahiplenilmiştir. Bugün kentsel haklar çevresinde örgütlenmiş sivil toplum örgütleri bulunduğu gibi, ana odağı *kent hakkı* olmayan toplumsal hareketler de kenti bir yönetim birimi olarak ve kentsel hakları bir haklar bütünü olarak ele almaktadır. Entelektüel ve sivil çabaların ortak katkısıyla küresel siyasal düzende kendine yer bulan kent hakkı, uluslararası iş birliklerinde de öne çıkan bir konu başlığı olmuştur.

2016 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma Konferansı (Habitat III) sonucunda yayımlanan *Yeni Kentsel Gündem (New Urban Agenda)* ile *kent hakkı*, kentsel gelişimin yeni paradigması olarak düşünölmeye başlanmıştır.² Bu paradigma arayışı, yoksulluğun azaltılması, sosyal dışlanma ve çevresel risk gibi,

² United Nations, “New Urban Agenda”.

hızla büyüyen kentlerde ortaya çıkan temel problemlere karşı bir cevap arayışı olarak, hem yerel hükümetler düzeyinde hem de ulusal ve uluslararası düzeyde uygulanması gereken öncelikli politikaları belirleme motivasyonu ile şekillenmiştir. *Kent hakkı* paradigmasına duyulan ihtiyaç, Habitat I ve Habitat II'den bu yana var olan kentsel gelişim modellerinin, kent yoksulluğu ve sosyal dışlanma sorunlarını çözememesinin bir sonucu olarak da okunabilir. Bu bağlamda *kent hakkı*, kentleri ve kentleşmeyi yeniden düşünmek için alternatif bir çerçeve sunan yeni bir paradigma olarak benimsenmiştir. Ayrıca bu yeni paradigma, uluslararası olarak kabul görmüş tüm insan haklarının Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın ve Habitat gündeminin taahhütlerinin etkin bir şekilde yerine getirilmesini öngörür.³

Buna ek olarak, Habitat III Konferansı hazırlık sürecinde ulusal raporun hazırlanması için bir çalıştay düzenlenmiş ve kamu kurumları, üniversiteler ve sivil toplum örgütleriyle bir ulusal rapor metni hazırlanmıştır.⁴ Ulusal raporda Türkiye'de hükümetin Habitat gündeminin uygulanmasında sorumluluğa sahip olduğu ama yerel yönetimlerin, sürdürülebilir kentsel kalkınma politikalarının uygulanmasında ana aktörler olduğu hatırlatılmış ve yerel yönetimlerin uygulama kapasitelerini iyileştirmek için mali ve teknik olarak desteklenmesinin önemi vurgulanmıştır.⁵ Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'na ulaşılmasına verilen önem, iklim değişikliği konusuna yapılan etkin vurgu, kentleşmenin bir sosyal entegrasyon aracı olarak görülmesi Habitat III Konferansı'nın temel çıktılarından biridir. Dolayısıyla Habitat III hem BM'nin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'na hem de Paris İklim Görüşmeleri'nde çıkan COP21 kararlarının uygulanmasında belirleyici bir role sahiptir.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve Kentler

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (Sustainable Development Goals) Eylül 2015'te gerçekleşen BM Genel Kurul toplantılarında kabul edilmiştir.⁶ 2000 yılında belirlenmiş Bin Yıl Kalkınma Hedefleri'nin (Millennium Development Goals) yerine geçen SKA'ların temel hedefi, dünyanın karşı karşıya kaldığı acil çevresel, politik ve ekonomik zorlukları karşılayan bir dizi evrensel "Amaçlar" üretmektir. "Dünyamızı Dönüştürmek: Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi"⁷ başlıklı bir belge⁸ ile somut

3 United Nations, "The Right to the City and Cities For All".

4 Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, "Ulusal Rapor Hazırlık Çalıştayı".

5 Turkish Ministry of Environment and Urbanization, "Turkey: Habitat III National Report".

6 United Nations Development Programme, "Background of the Sustainable Development Goals".

7 United Nations, "Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development".

8 United Nations General Assembly, "Report of the Open Working Group of the General Assembly

hale getirilen SKA'lar, 2012 yılında Rio de Janeiro'da Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nda şekillenmiştir.

17 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı, bir örutü oluşturacak şekilde birbirini tetikleyen ve birbirine bağılı amaçlar olarak tasarlandı. Bu bağlamda, iklim değişikliği tehdidi, cinsiyet eşitliği, çocuk güvenliği ve sağığa erişimin yanı sıra şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, sürdürülebilir ve dayanıklı hale getirmek amacı da ortaya konulmuştur. Kentsel gelişmeye dair en yüksek seviyede uluslararası ortaklaşma olarak kabul edilebilecek 11. Amaç, "Sürdürülebilir Şehirler ve Yaşam (Sustainable Cities and Communities)" Habitat III Konferansı ve Yeni Kentsel Gündem ile doğrudan ilgilidir.⁹ Bu kapsamda, söz konusu doküman, Yeni Kentsel Gündem'in de referans belgelerindedir.

11. Amaç, şehirleri ve toplulukları sürdürülebilir kılmak için on alt hedef öneriyor: Güvenli ve uygun konut, uygun ücretli ve sürdürülebilir ulaşım sistemleri, kapsayıcı ve sürdürülebilir kentleşme, dünyanın kültürel ve doğal mirasının korunması, doğal afetlerin olumsuz etkilerinin azaltılması, şehirlerin çevreye etkilerinin azaltılması, güvenli ve kapsayıcı yeşil kamusal alanlarına erişimin sağlanması, güçlü ulusal ve bölgesel kalkınma planları, kaynak verimliliği ve afet riskinin azaltılmasına dair politikaların uygulanması, en az gelişmiş ülkelerden yapıların dayanıklılığının ve sürdürülebilirliğinin desteklenmesi.¹⁰ Bu hedefler doğrultusunda 2030 yılına kadar herkesin belirli standartlarda konuta erişiminin sağlanması, ulaşım sistemlerinin kapsama alanının genişletilerek kadın, çocuk, engelli ve yaşlıların ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmesi, yine özellikle kadınlar ve çocuklar, yaşlılar ve engelliler için güvenli, kapsayıcı ve erişilebilir yeşil ve kamusal alanlara evrensel erişim sağlanabilmesi için modern ve sürdürülebilir şehirlere ihtiyaç var.

Doğrudan toplumsal eşitsizliklere odaklanan SKA'lar, yani yoksulluğun ve açlığın ortadan kaldırılması, sağığa ve eğitime erişim, toplumsal cinsiyet eşitliği ve eşitsizliklerin azaltılmasına dair amaçlarda başarılı olup olunamayacağı konusunda da kentler kilit rodedir. SKA'ların kent ölçeğine uyumlanması, yani kentler için yerleştirilmesi, SKA'ların özgün yapısında yer almaz ancak SKA'ları yerleştirme çabasının tamamlayıcı niteliğine hem Birleşmiş Milletler hem de kent yönetimi konusunda önde gelen uluslararası kuruluşlar tarafından önem atfedilmektedir.¹¹

on Sustainable Development Goals".

9 United Nations, "Goal 11: Sustainable Cities and Communities".

10 United Nations.

11 Global Taskforce of Local and Regional Governments (2016) Roadmap for Localizing the SDGs: Implementation and Monitoring at Subnational Level.

Toplumsal değişimi hedefleyen SKA'ların kent ölçeğinde yerelleştirilmesi, kapsayıcı kent kavramı ile örtüşmekte, hatta bu kavramın uluslararası kabulünü hızlandırmaktadır.

Dünya Bankası "İkiz Hedefleri" ve Sürdürülebilir Kalkınma

2015 yılında benimsenen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, sağlık, toplumsal cinsiyet, istihdam ve yoksulluğun azaltılması gibi alanlardaki 17 hedef, yoksulluğu tek bir nesilde sona erdirmek için kapsamlı bir küresel gündemin parçasıydı. Dünya Bankası Grubu'nun (World Bank Group) da yoksulluğu sona erdirmek ve sürdürülebilir bir şekilde paylaşılan refahı inşa etmek için kendi İkiz Hedefler'iyle (Twin Goals) sürdürülebilir kalkınma amaçları ile tamamen uyumludur. Ancak küresel ekonomiyi ileriye götüren kentler aynı zamanda artan eşitsizliklerin, toplum dışlanmanın da merkezi ve küresel kalkınmayı raydan çıkarabilir. Bu bağlamda, tıpkı Birleşmiş Milletler gibi Dünya Bankası Grubu da, daha kapsayıcı kentler yaratma ve insanların kentleşmenin faydalarından yararlanabilmelerini sağlama ihtiyacını kabul etti. Tıpkı Birleşmiş Milletler'in Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 11, "kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir" şehirleri gerektirdiği gibi, Dünya Bankası'nın ikiz hedefleri (aşırı yoksulluğu sona erdirmek ve paylaşılan refahı teşvik etmek) olan kapsayıcılık konusu merkeze yerleştirildi.¹²

Dünya Bankası'na göre yarının şehirlerinin herkes için fırsatlar ve daha iyi yaşam koşulları sağladığından emin olmak için, kapsayıcı şehirler kavramının birden çok mekânsal, sosyal ve ekonomik faktörlerden oluşan karmaşık bir aę içerdiğini anlamak önemlidir. Öncelikle, mekânsal kapsayıcılık (spatial inclusion), kentsel katılım, barınma, su ve sanitasyon¹³ gibi karşılanabilir ihtiyaçların sağlanmasını gerektirir. Temel altyapı ve hizmetlere erişim eksikliği, birçok dezavantajlı hane ve çocuklar gibi özel ihtiyaçlara sahip gruplar için günlük bir mücadeledir. İkinci olarak, sosyal içermeye (social inclusion) göre, kapsayıcı bir şehir, en marjinal olanlar da dahil olmak üzere herkesin eşit haklarını ve katılımını garanti etmelidir. Ne yazık ki son zamanlarda, şehirli yoksullar için fırsatların olmayışı ve sosyal olarak dışlananlardan daha fazla ses talebi, şehirlerdeki sosyal kargaşayı şiddetlendirdi. Son olarak, ekonomik kapsayıcılık (economic inclusion) ise istihdam yaratmak ve kent sakinlerine ekonomik büyümenin faydalarından yararlanma fırsatı vermek, genel kentsel kaynaşmanın kritik bir bileşenidir. Kapsayıcı kent anlayışı mekânsal,

¹² The World Bank, "Inclusive Cities".

¹³ Sanitasyon terimi, Latince "sanitas" kelimesinden türetilmiş ve "sağlıklı" anlamına gelen, hijyenik ve sağlıklı koşulların oluşturulması ve korunması olarak tanımlanmaktadır. Hijyen ve sanitasyon iç içe olup birbirini tamamlayan kavramlardır –e.n.

sosyal ve ekonomik faktörlerle sıkı bir şekilde iç içe geçmiştir ve birbirini güçlendirme eğilimindedir. Olumsuz bir yolda, bu faktörler insanları yoksulluğa hapsediyor ve marjinalleşmeye itiyor. Ters yönde çalışarak insanları dışlanmışlıktan çıkarabilir ve yaşamları iyileştirebilirler.¹⁴

Sonuç Yerine

Kentler; toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınların ve çocukların güçlendirilmesi dahil kapsayıcı ve sürdürülebilir kalkınma için muazzam bir potansiyele sahiptir. Sahip oldukları bu potansiyel sayesinde daha uyumlu ve kapsayıcı bir topluma kavuşulmasını sağlayabilirler. Ancak diğer yandan, kentlerin sahip olduğu bu potansiyel aynı zamanda eşitsizlikleri artırma riskini de taşımaktadır çünkü ekonomik büyümenin getirileri, hâlihazırda güçlü sosyal ve politik konumlara sahip olanların elinde toplanabilmektedir. Cinsiyet, etnik köken, din, fiziksel yetenek, yaş, engel durumu, göç ve istihdam durumu (yani kayıt dışı çalışanlar için), bireylerin veya grupların kentleşmenin tüm faydalarına erişebilmesinde açık belirleyici faktörlerdir. Kentsel alanlardaki eşitsizlikler ve dışlanma, fırsatlara erişimde de dışlanmayla sonuçlanabilir.¹⁵

Kapsayıcı kentler anlayışının yaygınlaştırılması, ekonomik kaynak ve sosyal konumların dağılımını daha eşitlikçi ve adil şekilde gerçekleştirmemizi mümkün kılmaktadır. *Kapsayıcı kent* kavramı ve bu kavrama ilişkin diğer uluslararası gündemler, kent ölçeğinde geliştirilen politika ve uygulamalar için bir rehber işlevi görmektedir. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, Romanlar, gençler, engelliler ve hayvanların refahını ve kentsel yaşamda içerilmelerini artırıcı politika ve uygulamalar, istenilen yeniden dağılım için katalizör görevini görerek eşitlik ve adaletin yerelde tesis edilmesini sağlar. Kapsayıcı bir kent için politika ve uygulama üretmek için harcanan çaba hem kökeni hem de etkisi itibarıyla tüm insanlığın idealleriyle paraleldir. Yine de uluslararası belge ve ilkelerin üretilen son söz olmadığını, bu belge ve ilkelerinin arkasında yatan çalışma mantığının yerelde hayata geçmesi için son yetki ve kararın, başta yerel yönetimler ve sivil toplum olmak üzere tüm yerel aktörlerde olduğu unutulmamalıdır.

Yukarıdaki anlatının ışığında düşünüldüğünde, yerel savunuculuk faaliyetleri, kapsayıcı bir kent ideali ve kentsel haklara erişim ile sıkı sıkıya ilişkilidir. Yerel politikacılar, kent haklarının geldiği evreyi, uluslararası kentsel gündemi ve buna atfedilen önemi kimi zaman politik tercihlerinden ötürü, kimi zaman avantajlı konumda bulunan gruplarla çatışma yaşamamak için ya da salt bu konudaki bilgi ve deneyim

¹⁴ The World Bank, "World Inclusive Cities Approach Paper".

¹⁵ United Nations, "Issue Paper on Inclusive Cities".

eksikliğinden ötürü yerel politika ve uygulamalara yansıtımayabilir. Yerel düzeyde savunuculuk yapan sivil aktörlerin, uluslararası kentsel gündemi ve kapsayıcı kent anlayışını yerel politikacılara (yeniden) hatırlatması ve bu kavramların yerelleştirilmesi için karar alma süreçlerine dahil olmaları, daha adil ve eşitlikçi bir dünya kurmanın ilk adımı olacaktır. Bu bağlamda, **Kapsayıcı Kentler için Yerel Savunuculuk Rehberleri'**nin, yerel savunuculuk faaliyetleri için yararlı bir kaynak olmasını umuyoruz.

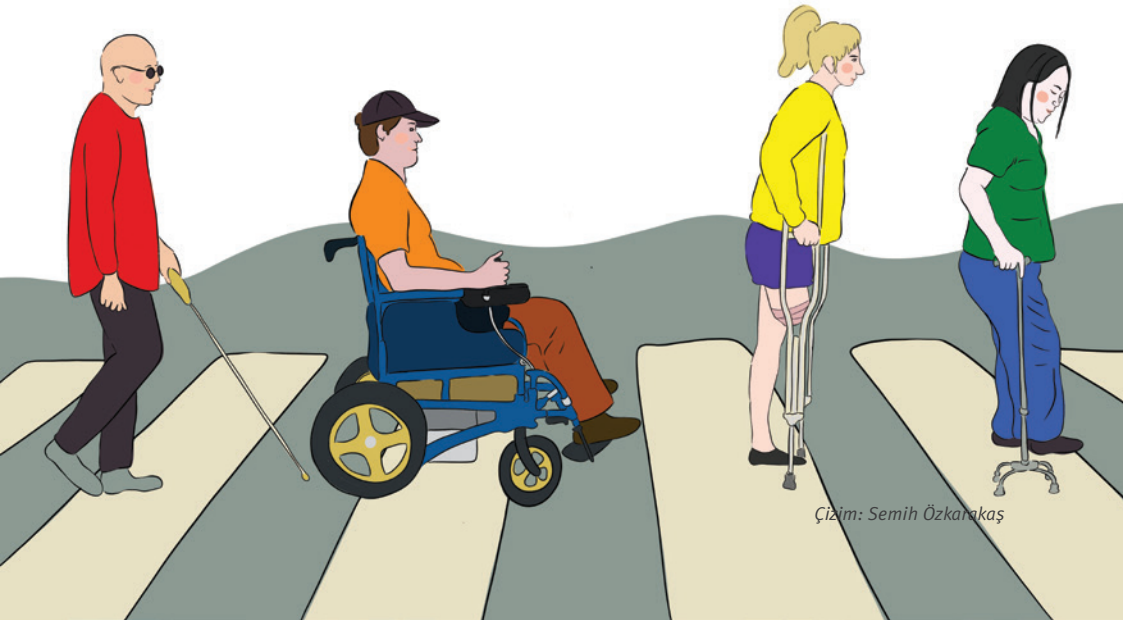
Kaynaklar

- ◊ Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. "Ulusal Rapor Hazırlık Çalıştayı". Habitat Konferansları. Erişim 25 Ağustos 2020. <https://habitat.csb.gov.tr/ulusal-rapor-hazirlık-calıstayi-i-5750>.
- ◊ The World Bank. "Inclusive Cities". Understanding Poverty, t.y. <https://www.worldbank.org/en/topic/inclusive-cities>.
- ◊ The World Bank. "World Inclusive Cities Approach Paper", 2015.
- ◊ Turkish Ministry of Environment and Urbanization. "Turkey: Habitat III National Report". Third United Nations Conference on Housing and Sustainable Urban Development (Habitat III), 2014. [https://webdosya.csb.gov.tr/db/habitat/editordosya/file/TURKEY_HABITAT-III_NATIONAL_REPORT_\[english\].pdf](https://webdosya.csb.gov.tr/db/habitat/editordosya/file/TURKEY_HABITAT-III_NATIONAL_REPORT_[english].pdf).
- ◊ United Nations. "Goal 11: Make cities inclusive, safe, resilient and sustainable". Sustainable Development Goals. Erişim 25 Ağustos 2020. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/cities/>.
- ◊ United Nations. "Goal 11: Sustainable Cities and Communities". The Global Goals. Erişim 25 Ağustos 2020. <https://www.globalgoals.org/11-sustainable-cities-and-communities#:~:text=Make%20cities%20and%20human%20settlements%20inclusive%2C%20safe%2C%20resilient%20and%20sustainable.&text=For%20all%20of%20us%20to,and%20culturally%20inspiring%20living%20conditions>.
- ◊ United Nations. "Issue Paper on Inclusive Cities", 2015. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/habitat/editordosya/file/1-Inclusive%20Cities.pdf>.
- ◊ United Nations. "New Urban Agenda". The United Nations Conference on Housing and Sustainable Urban Development (Habitat III), 2016. <http://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-English.pdf>.

- ◊ United Nations. "The Right to the City and Cities For All". The Habitat III Policy Units and Papers, 2016. <http://habitat3.org/wp-content/uploads/Habitat%20III%20Policy%20Paper%201.pdf>.
- ◊ United Nations. "Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development", 2015. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>.
- ◊ United Nations, Department of Economic and Social Affairs. "Population Division, World Urbanization Prospects: The 2014 Revision". New York, 2014.
- ◊ United Nations Development Programme. "Background of the Sustainable Development Goals". Erişim 25 Ağustos 2020. <https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/background.html>.
- ◊ United Nations General Assembly. "Report of the Open Working Group of the General Assembly on Sustainable Development Goals". General Assembly on Sustainable Development Goals, 2014.

*'Engelli her kişi, beden ve ruh
bütünlüğüne diğer bireylerle eşit
bir řekilde saygı duýulması hakkında
sahiptir.'*

Madde 17, Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin
Sözleşme

Çizim: Semih Özkarakaş

1 Kentte Engelli Hakları

⇒ Engellilerin Kent Hakkı

Ankara'nın en işlek caddelerinden biri olan Atatürk Bulvarı'nda bir büfenin hemen yanında "Engellilere yardım etmek ahlaki, vicdani ve rahmani bir görevdir" yazısı var. Engelli Kadın Derneği'ne gitmek için geçilen yoldaki bu cümle Türkiye'de engellilere yönelik tutumu ve bu tutumun sonucu ortaya konan politika yapma (ya da yapmama) biçimlerini etkiliyor. Bu cümle ile engeli olan ve olmayanlar arasında bir hiyerarşi yaratmakla kalmayıp engellileri eşit ve temel vatandaşlık haklarından yararlanması gereken bir özne durumundan çıkarıyor. "Muhtaç" ve "vatandaş" ikiliğini pekiştiren bu anlayış ile Türkiye'de engelliliğe ilişkin politikaların sınırlarını işaret ediyor. Bu sınırlar söz konusu kent mekânı ve engellilerin gündelik deneyimleri olunca da devamlılığını gösteriyor. Dolayısıyla *kent hakkı* kavramından hareket etmek önem kazanıyor.

Kent vatandaşlığı ve kent hakkı kavramını modern vatandaşlık kavramlarından ayıran şey kentlerin de sosyal, politik ve ekonomik olarak yeniden üretildiğini ve bunların gündelik deneyimimizi yakından etkilediği düşüncesinden yola çıkar (Sassen, 1999; İsin, 2000; Baubock, 2003; Purcell, 2006). Modern vatandaşlık kavramı ulus-devletlerin ortaya çıkışıyla yakından ilişkilidir ve ulus-devletlerin sınırları içerisinde yaşayan kişilere verilen çeşitli haklar içeren yasal bir statüye işaret eder (İsin ve Turner, 2002: 3). Kent vatandaşlığı ise modern vatandaşlık tanımını sorgulayan ve sınırlarını eğip büken bir anlayıştan ortaya çıkar. Mekânın ve toplumsal yaşamın birbirini şekillendirdiği (Lefebvre, 1991) görüşünden hareketle farklı grupların toplumsal mekânı kendi talepleri doğrultusunda dönüştürmek için hak iddia etmeleri *kent hakkı* kavramıyla tanımlanır. Henri Lefebvre'ye (1996) göre kent hakkı birbirine içkin iki önemli unsurdan oluşur: i) kent mekânını ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden şekillendirebilme ve ii) mekânla ilgili karar alma mekanizmalarına katılım. Mark Purcell'in (2002, 2013) söylediği gibi kent hakkı kent ve ötesindeki sosyal, politik ve ekonomik ilişkilerin yeniden düzenlenmesi ve dönüştürülmesiyle ilişkilidir. Dolayısıyla kolektif olarak kentsel politikaların eşitlikçi ve kapsayıcı bir anlayışla dönüştürülmesi gerekir. Bu hak kente ilişkin tüm politikalarda söz sahibi olabilmenin yanı sıra kentin tüm alanlarına sirayet ederek kentin olanaklarını erişilebilir kılmaya yönelik talepleri içerir.

⇒ Kentsel Hizmetlere Erişimde Yaşanan Sıkıntılar ve İmkânlar

Türkiye’de engellilerin kentsel hizmetlere erişimde yaşadığı en önemli ve birincil sorunlardan biri erişilebilir kentsel politikaların eksikliğidir. 2020 yılı “Erişilebilirlik Yılı” olarak ilan edilmesine rağmen bu karardan pandemi koşulları dolayısıyla vazgeçildi.

7 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanununun 7 nci, geçici 2 nci ve geçici 3 üncü maddelerinde kamu kullanımına açık binalar, açık alanlar ve ulaşım hizmetlerinde ve araçlarında erişilebilirliğin sağlanmasına yönelik amir hükümler yer almaktadır. Kanunda ayrıca, bu binaların, açık alanların ve araçların erişilebilirliğinin standartlara uygunluğunun denetlenmesine yönelik düzenleme çerçevesinde, eksiklik tespiti halinde idari para cezası uygulanması söz konusudur.

Bu kapsamda erişilebilirliğin izlenmesi ve denetlenmesi görevi illerde valilikler bünyesinde kamu ve engelli konfederasyonları temsilcilerinden oluşan komisyonlara verilmiştir. Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme komisyonları tarafından 2016/7 sayılı “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Formları Genelgesi” ekindeki formlar doldurularak denetleme faaliyetleri sürdürülmektedir.

Diğer yandan, binalar, açık alanlar, toplu taşıma sistemleri ve web sayfalarının erişilebilirliği konularında Türk Standardları Enstitüsü işbirliğinde erişilebilirlik standartları belirlenmiş ve yayımlanmıştır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı işbirliğinde İmar Mevzuatı kapsamında Planlı Alanlar İmar ve Yapı Denetim Uygulama Yönetmeliklerinde erişilebilirlik standartlarının uygulanmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca Bakanlığımızın talebi üzerine Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından kamu kurumlarının erişilebilirlik harcamaları için talepte bulunabilecekleri "10.1.2.05 Engellilerin Erişilebilirliğinin Sağlanması Amacıyla Yapılacak Giderler" bütçe kodu açılmıştır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2020 Erişilebilirlik Yılı Duyurusu Hakkında Genelge
Kaynak: <https://ailevecalisma.gov.tr/media/35649/genelge-2020-1.pdf>

Oysa Türkiye Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesini 2007 yılında imzalamıştır ve sözleşme taraf devletleri “engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanması” (Madde 1) için yükümlü tutar. Erişilebilirlik de bu sözleşmenin ve Türkiye’de engelli hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin savunuculuğunu yaptığı en temel ilkelerden biridir. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi’nin 9. maddesi erişilebilirliğin gerekliliğini şöyle ortaya koyuyor: “*Taraf Devletler engellilerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına etkin katılımını sağlamak ve engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dâhil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için uygun tedbirleri alacaklardır.*”

Erişilebilirlik Madde 7 (Değişik: 6/2/2014-6518/69): Yapılı çevrede engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması için planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanır. Özel ve kamu toplu taşıma sistemleri ile sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan özel ve kamu toplu taşıma araçlarının engellilerin erişilebilirliğine uygun olması zorunludur. Bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin engelliler için erişilebilir olması sağlanır.

2005 Yılında Yürürlüğe Giren 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun
Kaynak: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>

Kamusal alanlara, toplu taşıma araçlarına ya da bilgiye herhangi bir engeli olmayan kişilerle birlikte eşit şekilde erişebilmek içerici bir kent mekânı inşa etmeye aracılık eder. Bu kent mekânını fiziksel olarak yeniden düzenlemenin yanı sıra bu mekânlardaki sosyo-politik ilişkilerin dönüştürülmesi anlamına gelir (Titchkosky, 2011: 4). Örneğin, kör olan ya da tekerlekli sandalye kullanan bir kadının kent merkezinde güvende hissederek dolaşamaması ya da birinin yardımı olmadan toplu taşıma araçlarını kullanamaması kent mekânının engelli kadınların ihtiyaçlarına uygun düzenlenmemesinden kaynaklanıyor. Toplu taşıma araçları engelli olmayan birinin yaşamını kolaylaştırır, gideceği mesafeyi en az çabayla ve en çabuk sürede gitmesini sağlarken engelli biri gündelik yaşamında daha dikkatli olmak zorunda bırakılıyor. Sürekli tetikte olmak basit bir yolculuğu zorlu bir hale getiriyor.

“Erişilebilir olmayan toplu taşıma araçları beni sinir ediyor. Metro kullandığım zamanlarda hangi durakta olduğumuzu söyleyen sesli sistem çoğunlukla kapalı oluyor. Elbette durakları sayarak hani durakta olduğumu takip ediyorum ama neden sürekli dikkatli olmak zorunda olayım ki?”

(Kör, Kadın, Aktivist)

Tekerlekli sandalye kullanan başka bir kadın ise ulaşım olanaklarının yetersiz olmasının kent içindeki hareketliliğini kısıtladığını belirtiyor. Kaldırımlarda ve binalarda kılavuz yol ya da rampa sisteminin olmaması da kör olan ya da tekerlekli sandalye kullananların bu alanlardan dışlanmasına neden oluyor. Kentte var olan fiziksel düzenlemelerin uygun özelliklerde yapılmamış olması veya ilgili denetimlerin düzenli yapılmaması nedeniyle bu düzenlemelerin sürdürülebilir kılınamıyor. Dolayısıyla kentin sunduğu olanaklardan faydalanmaları mümkün olmuyor. Birçok engelli öznenin sağlık, eğitim, çalışma yaşamı gibi temel insan haklarından yararlanamamasının özünde mekânların ve kent yaşamının erişilebilir olmaması yatıyor.

"Tekerlekli sandalye ile şehir içinde dolaştığımda sıklıkla araç yolundan gitmek durumunda kalıyorum. Çünkü rampa ile çıktığı bir kaldırımdan rampa ile inemeyebiliyorum, çünkü kaldırım sonuna rampa yapmamışlar ya da rampanın eğimi o kadar dik ki çevredekilere yardım almadan inmeme imkânsız. Bu rampalar hangi bilgiyle yapılıyor hiç anlamıyorum. Öte yandan, araç yolunda giderken de kendimi tehlikeye atıyorum."
[Tekerlekli Sandalye Kullanıcısı, Aktivist, Kadın]

TÜİK 2016 yılının verilerine göre, engelli özneler arasında okuma yazma bilmeme oranı %30,6'dır. Bu oran engelli kadınlar söz konusu olduğunda %40,4'e yükseliyor. TÜİK 2017 verilerine göre Türkiye genelinde aynı oran %3,5, kadınlar arasındaki okuma yazma bilmeme oranı ise %5,9'dur. Engelli bir öznenin eğitime erişim hakkını kullanmak açısından ne kadar sınırlandırılmış olduğunu görmek mümkün. Benzer bir çıkarım iş imkânlarına erişim açısından da yapılabilir. Yine TÜİK'in 2016 senesine ait verilerine göre engelli özneler arasındaki çalışmayan kesim genel engelli nüfusunun %80,4'ünü oluştururken aynı oran engelli kadınlar için %86,5'tir. Aynı sene Türkiye genelindeki işsizlik oranı ise %10,9'dur. 2017 yılındaki İŞ-KUR verilerine göre Türkiye genelinde 12.151 kişinin kamu ya da özel sektörde işe yerleştirilmiş olmasına rağmen bunun 2.025'i kadın, 10.126'sı ise erkektir. Bu bağlamda engelli kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun işlere, örneğin santral memuru vs. ya da eğitimleriyle ilgisiz işlere yerleştirilebildiğini göz önünde bulundurmamak ayrımcılığın nasıl ortaya çıktığını anlamak için gereklidir.
(Egbatan ve Bezmez, 2019)

Bazı Veriler

Kaynak: https://kockam.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2019/11/KOCKAM_Rapor_DIGITALCOPY-1.pdf

Kent mekânlarının “sağlam-bedenlilik” anlayışıyla düzenlenmesi engellilerin dışlanmasına, başkalarına bağımlı hale gelmesine ya da kent mekânında belirli ve sınırlı bir alanda hareket edebilmesine neden oluyor. Lennard J. Davis (2006) “normal” ya da başka bir deyişle “sağlam” bedenin inşasının sakatlığın/engelliliğin sorun olarak üretilmesine aracılık ettiğini söyler. “Sağlam” bedenin norm, başka bir deyişle “normal” olarak inşası, engelli kimliğinin ötekileştirilmesi ve marjinalleştirilmesi demektir. (Davis, 2006: 23)

Erişilebilirlik ilkesi çerçevesinde belediyelerin politika yapmaması ve bunun altında yatan “sağlam-bedenlilik” anlayışı dolayısıyla engelliler kentsel hizmetlere erişmekte zorluk çekiyorlar. Bunun bir insan hakkı ihlali olarak anlaşılmaması nedeniyle sürekli çözümü erteleme söz konusu. Kör bir aktivist özellikle büyükşehir belediyesini ilgilendiren konularda belediyeyle ilişkiye geçtiğinde sorunların çözüme kavuşmadığını şöyle anlatıyor: *“Mesela, ben belediyeçi olsam, erişilebilir olmayan yapılara yapı ruhsatı, işyerlerine ise işyeri açma ruhsatı vermem. Muhtemelen de bir daha seçilmem herhalde. Çünkü insanlar kendi çıkarlarına dokunmayan durumlarda engellilerin hak ve özgürlüklerinden tam ve eşit faydalanmasını istiyor. Bakarsan herkes sanki engelli aktivisti, madem öyle işyerini erişilebilir hale getir ya da en basitinden yazmaya üşenme ve kör birine resim formatında mesaj gönderme.”*

Kentsel hizmetlere erişimde eşitlik ancak erişilebilirliğin bir ilişkilene biçimi olarak anlaşılabilmesinden geçer. Erişilebilirlik meselesi mekândaki güç ve iktidar ilişkilerini ortaya koyması ve bunları sorgulatması, “sağlam-bedenlilik” anlayışının kentsel politikaların itici gücü olduğunu ortaya çıkartması bakımından önemli. Erişilebilirliği bir kent hakkı olarak talep etmek kentsel politikaların ve pratiklerin dönüşmesi için gerekli.

Sözleşme engelli örgütlenmesinin katılımı ve katkılarıyla hazırlanmış, 2006 yılında kabul edilmiştir. Engelliliğe ilişkin küresel ölçekteki ilk sözleşme olması bakımından önemlidir. Türkiye sözleşmeyi 2007 yılında imzalamıştır. Sözleşme 50 maddeden oluşmaktadır. Sözleşme engelli özneler için yeni hak ve özgürlükler tanımlamak yerine temel insan hakları belgelerindeki hak ve özgürlüklerden engelli bireylerin de eşit şekilde yararlanabilmesi için yeniden yorumlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Sözleşmeye taraf olan devletlerin “tüm engellilerin insan hak ve temel özgürlüklerinin eksiksiz olarak yaşama geçirilmesini sağlamak ve engellilerin hak ve özgürlüklerini güçlendirmekle” yükümlü olduğu 4. maddede ortaya konulmuştur. Sözleşmenin amacı “engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden eşit şekilde yararlanmasını teşvik ve temin etmek ve insan onuruna saygıyı güçlendirmektir.” Sözleşmenin dayandığı genel ilkeler 3. maddede belirtilmiştir:

- a. Kendi seçimlerini yapma özgürlükleri ve bağımsızlıklarını da kapsayacak şekilde, kişilerin insanlık onuru ve bireysel özerkliklerine saygı gösterilmesi;
- b. Ayrımcılık yapılmaması;
- c. Engellilerin topluma tam ve etkin katılımlarının sağlanması;
- d. Farklılıklara saygı gösterilmesi ve engellilerin insan çeşitliliğinin ve insanlığın bir parçası olarak kabul edilmesi;
- e. Fırsat eşitliği;
- f. Erişilebilirlik;
- g. Kadın-erkek eşitliği;
- h. Engelli çocukların gelişim kapasitesine ve kendi kimliklerini koruyabilme haklarına saygı duyulması.

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi

Kaynak: humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EngellilerinHaklarinalliskinSozlesme.pdf

⇒ **Kentsel Kararlara Katılımda Karşılaşılan Sıkıntılar**

Kent hakkı kavramı kenti bütünüyle talep etmeyi ve dönüştürmeyi, yani yapıları çevrenin ve mekânların erişilebilir olması ve farklı engel durumlarına dikkat ederek düzenlenmesini, içerir. Bunun yanı sıra kentsel politikalarla ilgili karar alma mekanizmalarında yer almak da kent hakkının önemli bir parçasıdır. Kent mekânının dönüşümü elbette ancak karar alma mekanizmalarının engellileri içermesi doğrultusunda gerçekleşebilir. Yukarıda bahsedilen erişilebilirlik ve “sağlam-bedenlilik” anlayışı aslında kentsel politikalara dair alınan kararlarda engellilerin deneyim ve perspektiflerinin önemsenmediğini gösteriyor. Erişilebilirlik, örneğin, engelli kadınlar açısından düşündüğümüzde pratik ve stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının yaşama geçirilmesinin esasını oluşturuyor. 2014 yılında Engelli Kadın Derneği'nin Mersin'de yaptığı atölye çalışmasına katılmıştım. Atölyeye özellikle fiziksel engelli kadınlar geç kalıyorlardı. Bunun sebebi olarak ise rampalı otobüslerin

nadiren geçmesini sunmuşlardı. Otobüslerin erişilebilir olmaması engelli kadınların güçlenmesini ve örgütlenmesini merkeze alan bir atölye çalışmasına katılmamaları ve haklarından haberdar olamamaları ile sonuçlanabiliirdi. Atölyeye geç kalmak ise en iyi ihtimaldi. Otobüslerin fiziksel engelli kadınların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde rampa içermemesi engelli kadınların tek başlarına sokağa çıkmalarını ve ailelerinden bağımsız bir şekilde toplum içerisinde var olabilmelerini güçleştirmektedir. Bu durumda pratik bir ihtiyaç olan ulaşımın erişilebilirliğinin karşılanmaması stratejik bir ihtiyaç olan engelli kadınların bağımsız yaşam sürme taleplerinin karşılanmaması demek oluyor. Dolayısıyla kentsel kararların alındığı bir toplantıya katılabilmek çok zorlu bir hale geliyor.

Maxine Molyneux (1985), pratik ve stratejik toplumsal cinsiyet menfaatleri (“interest” olarak tanımlar) arasında bir ayrım yapar. Daha sonra Caroline O.N. Moser (1989) “interest” kelimesini “needs” (ihtiyaçlar) olarak kullanır. Stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyacı kadının ikincilleştirilmesine karşı çıkan ataerkil toplumsal yapıyı dönüştürme motivasyonu ile ilişkilidir. Örneğin, cinsiyete dayalı işbölümünün ortadan kaldırılması, siyasal hayata eşit katılım, kürtaj hakkı gibi çeşitli stratejik hedefler buna örnektir (Molyneux, 1985: 233). Pratik toplumsal cinsiyet ihtiyacı ise kadınların acil sorun ve ihtiyaçlarına çözüm aramasıyla ilişkilidir. Kadınların özgürleşmesi ya da toplumsal cinsiyet eşitliği gibi stratejik bir hedefi yoktur (Molyneux, 1985: 233). Pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına evrilmesi feminist politikanın önemli bir vechesini oluşturur (Molyneux, 1985: 234). Pratik ve toplumsal cinsiyet ihtiyaçları ve planlama ilişkisini ele alan bir örnek için bkz. Moser, 1985.

Pratik ve Stratejik Toplumsal Cinsiyet İhtiyacı

Kentsel karar alma mekanizmalarına katılımı da karşılaşılan bir diğer sorun ise Türkiye’de engelliliğe ilişkin politikaların eşit vatandaşlık anlayışıyla değil “yardım” anlayışıyla yapılmasından kaynaklanır. Örneğin, İstanbul’da özellikle 2005 yılından itibaren engelli kişilere yönelik politika üretecek belediyeye bağlı birimler oluşturulmuş (Bezmez, 2013). Bu birimler politika yaparken engellileri talepleri olan politik bir grup olarak anlamak yerine “yardıma muhtaç” kişiler olarak algılamaya devam etmiş (Bezmez, 2013) ve hizmetleri yardım götürmeyle sınırlandırmışlardır. Dolayısıyla kentsel kararlara ya da politika yapım süreçlerine katılım eşit vatandaş bile sayılmayan engelli kişiler için oldukça zordur. Hak temelli bir söylemin ve eylemliliğin geliştirilmesi politika yapım süreçlerinin katılımcı ve kapsayıcı olabilmesi için önem taşıyor. Engelli örgütlenmesi ve örgütlenmenin güçlenmesi ise bu söylemin yerleşmesi için gerekli. Örneğin, tekerlekli sandalye kullanıcısı bir kadın aktivist örgütlenmenin gerekliliğini şu sözlerle ifade ediyor: “Engelli kadınlar olarak bilgilendirilme hakkımızı yeterince kullanabildiğimizi düşünmüyorum. Bilgi talep etme konusunda daha örgütlü ve sistematik çalışmamız gerektiği kanısında yım.”

Engelli özneyi “pasif/eksik” olarak resmeden “yardım temelli anlayış” Türkiye’de engelliliğe ilişkin politikaların temelini oluşturuyor. Bu anlayış engelli özneleri “çaresiz”, “mağdur” ve “bakıma muhtaç” olarak resmeder. Dolayısıyla bağış ya da çeşitli yardımlar ile engelli öznelerin ihtiyaçlarının karşılanmasının yeterli olduğu düşünülür.

İnsan hakları yaklaşımında ise engelli öznelerin toplumdaki diğer herkesle eşit ve aynı haklara sahip olduğuna vurgu yapılır. İnsan hakları kişilerin yalnızca insan olmalarından kaynaklı sahip oldukları, bütünsel haklardır. Engelli öznelerin haklarından yararlanmalarını olanaksızlaştıran her türlü yapının tespit edilip dönüştürülmesine öncelik verilir.

Engellilik ve Hak Temelli Yaklaşım

2 Engellilerin Yerel Yönetişime Katılımı İçin Mekanizmalar

Karar alma mekanizmalarına katılım, engelliler için her seviyede zor. Bu sebeple, engellilerin yerel yönetim süreçlerine katılımını artırmak için engellilik alanında çalışan sivil topluma fazlaca iş düşüyor. Engelli hakları alanında çalışan sivil toplum, yerel yönetimlerle doğrudan ilişkilenecek yerel yönetimlere engellilerle çalışma konusunda hem kolaylaştırıcılık yapabilir hem de kamuoyu baskısı yaratabilir. Bu süreçte engelli örgütlerinin de yerel yönetimlerle kurdukları ilişkileri sadece araç, mekân tahsisi gibi operasyonel girdiler üzerine odaklamaktan çıkıp, iş birliği alanlarını düşünsel ve toplumsal/siyasî bir boyuta taşımaları, hak temelli çalışmayı ilke edinmeleri ya da çalışmalarını insan hakları perspektifinden ilerletmeleri ve kendi sürdürülebilirliğinde fon kuruluşları kadar yerel yönetimlerle ilişkilerini hak temelli taleplerle biçimlendirmeleri gerekmektedir. Ancak bu şekilde yardım temelli bakış açısı kırılabilir.

⇒ Kota Uygulamaları

Türkiye'deki tüm belediyelerde engelli belediye başkanı sayısı sadece 1 (2019 Yerel Seçim sonuçları baz alınmıştır). Öte yandan, meclis üyeleri, belediye danışmanları, genel sekreter, daire başkanı ve diğer karar alıcı ya da uygulayıcı pozisyonlardaki engellilerin oranı hakkında net bir bilgi sahibi değiliz. Bütün bu yerel yönetim pozisyonlarında engellilerin adil şekilde temsil edilmesi için, kota uygulamalarının izlenmesi, bu uygulamanın bir savunuculuk gündemi haline getirilmesi, hayata geçirilmesi ve eşitliği yerelde tesis etme konusunda motivasyon sahibi yöneticilerin görevlendirilmesi şart. Engelli hakları örgütlerinin seçim öncesi daha çok engelli adayın listelerde seçilebilecek sıralamalarda yer alması, seçim sonrası da karar verici pozisyonlarda istihdam edilmesi için kampanyalar yürütmesi büyük önem taşıyor.

Fikir: Yerelde engelliler için seçim kotası uygulamasını hayata geçirmek için kentinizdeki siyasi partilerin temsilcileri ile iletişime geçebilir, savunuculuk çalışmaları yürütebilirsiniz.

⇒ Kent Konseyi Engelli Meclisleri

Kent Konseyleri 1997'de Birleşmiş Milletler Programı'nın başlattığı "Yerel Gündem 21" projesinin bir parçası olarak sivil toplumun yerel yönetim kararlarına katılımını amaçlayan yapılar olarak kurulmaya başlanmıştır. Bu deneyimin başarısı ve dünya çapında bir en iyi örnek olarak kabulü sonrasında, Belediye Kanununun 76. maddesi uyarınca belediyelerde Kent Konseylerinin kurulması zorunlu kılınmıştır. Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir.

Kent Konseyleri Kadın, Çocuk, Genç, Engelli vb. farklı grupların kent yaşamında hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saygınlık, hesap sorma ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışma amacıyla meclisler kurulabilir. *Engelli Meclisleri* tam da bu noktada oldukça önemli mekanizmalardır. Engellilerin belediye yetkilileri ile düzenli olarak buluşması ve karar alma süreçlerine katılımları, engellilere yönelik politika ve uygulamalar hakkında izleme faaliyetlerinin yürütülmesi, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri çerçevesinde bilgi paylaşımı için savunuculuk yapılması, yerel yönetimler ve engelli hakları oluşumları arasındaki diyalogu kuvvetlendirecektir. Sivil toplum örgütleri derneklerinin kayıtlı olduğu ilçe, il kent konseyine katılım hakkına sahiptir. Ayrıca, sivil toplum örgütlerine üyelik veya temsil şartı aranmaksızın kentte yaşayan tüm engelliler meclis ve çalışma grubu kurulması için başvurabilir ya da kurulan meclis ve çalışma gruplarına katılabilir.

Engelli Meclisi bulunmayan kentlerde, engelli hakları alanında çalışan sivil toplum örgütleri bir araya gelerek, kent konseyi yürütme kuruluna veya kent konseyi genel sekreterine bir engelli meclisinin oluşturulması için dilekçe ile başvuruda bulunabilir¹. Benzer şekilde, engellileri ilgilendirdiğini düşündüğünüz konularda Kent Konseyinin altında veya Engelli Meclisinin altında çalışma grupları kurulması için de başvuruda bulunabilirsiniz (örneğin, Eğitim ya da Yoksullukla Mücadele Çalışma Grupları). Engellilerin yerel ve bölgesel faaliyetlere etkili bir biçimde katılımını daimi kılmak için engelli meclisi gibi kurumsallaşmış yapıların kurulması oldukça

¹ Çalışma Gruplarının kim tarafından kurulacağı (yürütme kurulu ya da genel kurul), kent konseyinin kendi çalışma yönergesine göre değişebilir. Talepte bulunacağınız ya da savunuculuk yapacağınız kişileri seçmeden önce mevcut kent konseyinin çalışma yönergesini okumakta fayda var.

önemli. Engelli Meclislerinin tüm engel gruplarını kapsayacak farklı yaşlardan erkek ve kadınların eşit bir şekilde temsilinin sağlandığı bir örgütlenme şeklinin olması ve yapının atama ya da seçimden ziyade *bir arada oluş* ilkesi ile gerçekleşmesi gerekir. Kent konseyleri engelli hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin ayrımcılığa maruz kalan diğer gruplar ve hak temelli çalışan diğer örgütlerle işbirliğinin artması için ortam sağlar.

Fikir: Engelli meclisleri, kentteki mevcut STÖ'leri bir araya getirme amacı taşısa da, henüz etkin bir yerel engelli örgütlenmesi bulunmayan kentlerde engellilerin sivil örgütlenmesini başlatacak nokta olabilir. Kapsayıcı bir engelli örgütlenmesinin temelini atmak için sivil toplum kuruluşları, sendikalar, siyasi partiler ve diğer sivil toplum örgütleri içindeki engellilere ulaşım meclisi birlikte kurmaya davet edebilirsiniz.

⇒ Engelli Merkezleri

Engelli merkezleri, engellilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hizmet ve olanak sağlanan mekânlar olarak biliniyor. Genellikle fizik tedavi vb. rehabilitasyon hizmeti sunan sağlık merkezi ya da etkinlik odaklı sosyal destek odaklı çalışan bu merkezler, gittikçe engellilerin yukarıda sayılan özelliklerine ek olarak engellilerin haklarını öğrendikleri, sosyalleştikleri, engelli yakınlarının dayanışma grupları kurdukları daha aktif bir hale gelmeye başladı. Engelli Merkezlerinin kendi içerisinde farklı işlevlere göre ayrılması farklı engellilik deneyimleri yaşayan kişilerin farklılaşan ihtiyaçlarının giderilmesi açısından da önemli. Engelli merkezlerinin gerçek anlamda katılımcı olabilmesi için program hazırlık süreçleri de de dâhil olmak üzere engellilerin aktif katılımını mümkün kılması ve kapasite gelişimi için alan yaratması şart.

Belediyeniz ile danışma hatları ya da Özel Kalem Müdürlüğü yoluyla iletişime geçerek, engelli merkezinin bağlı olduğu Müdürlüğü öğrenebilir; kentinizdeki engellilerin ne gibi ihtiyaçları olduğunu ve merkezden ne gibi beklentileriniz olduğunu aktarabilir; merkezin olağan faaliyetleri dışında engelli hakları örgütlerinin etkinlikleri için kullanma konusunda izin alabilir veya merkezde sunulan hizmetleri ve faaliyet programını birlikte kurgulamak için belediyenizle işbirliği yapabilirsiniz.

Fikir: Engelli merkezlerini engelli hakları örgütlerinin faydalandığı bir mekân olarak kullanılması için savunuculuk yapabilirsiniz. Engelli merkezlerini aşağıdaki şekillerde kullanmak için talepte bulunabilir ve işbirlikleri kurabilirsiniz: sivil toplum örgütlenmeleri için kapasite geliştirme ve eğitim amaçlı kullanmak; engelli hakları örgütlenmesine katılımı arttırmak için yiyecek ikramından hobi faaliyetlerine kadar pek çok hizmeti birlikte kurgulamak; merkezi, kentin engellilik çalışmalarının buluşma ve deneyim paylaşımı noktası haline getirmek; merkezi, toplantı, etkinlik, eğitim, uğraş/hobi ve depolama alanı olarak kullanmak. Buna benzer merkezler için sivil toplum örgütlerinin kapasitesini geliştirmeye yönelik ortak çalışma merkezleri olan “kuluçka merkezi” ya da “dernek yerleşkesi” modellerini araştırabilir, bu modellere yerelinize uygulayabilirsiniz.

⇒ **Gazete, Dergi ve Dijital Platformlar**

Belediyelere ait gazete ve dergiler, engelli hakları örgütlenmelerinin kendilerini toplumsal boyutta ifade etmesi için alan açabilir ve engellilerin seslerini duyurmak için elverişli araçlar olarak işe yarayabilir. Belediyelerin hazırladığı gazete ve dergilerde size alan açılması, engelli meclisi, engelli merkezine dâhil engellilerin ve yakınlarının dergi içerisine içerik üretmeye teşvik edilmesi bu konuda iyi bir adım olabilir. Engellilerin yaşadığı sorunlara dair kamuoyu gündemi yaratmak için belediyelerin iletişim kanallarını kullanmak faydalı olabilir. Ayrıca bu dergi ve platformların tüm engel biçimleri için erişilebilir olmasını sağlamak adına farklı formatlarda sunulmasını talep edebilirsiniz. (Örneğin, görme engelliler için sesli gazete vb. formatlar.)

Fikir: Mesleki eğitimden sivil toplum kapasite geliştirme eğitimlerine, psikososyal destekten kariyer danışmanlığına pek çok hizmetin dijital hale gelmesi için savunuculuk çalışması yürütebilirsiniz. Ayrıca, yerelde engelli hakları örgütlenmeleri için yerel yönetimlerle işbirliği yaparak etki alanınızı arttırabilir, basılı ve dijital araçlardan faydalanabilirsiniz.

⇒ **Eşitlik Birimleri**

Birleşmiş Milletler’in desteklediği “Kadın Dostu Kentler Projesi” kapsamında, yerel yönetimlerde toplumsal eşitlik politikaları üreten, yerel yönetimi eşitlik perspektifiyle izleyen birimler kurulması önerilmiştir ve daha sonraları belediyelerde

Toplumsal Eşitlik Birimleri ortaya çıkmıştır.² Pek çok belediyede, Toplumsal Eşitlik Birimleri toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarının ötesine geçerek, kentteki tüm dezavantajlı gruplar için politikalar ve uygulamalar üretmektedir. Bu sebeple, Toplumsal Eşitlik Birimleri “kurum içindeki müttefik” olarak düşünülebilir ve danışma ya da işbirliği için başvurmanız gereken ilk birimler arasında yer alır.

Fikir: Toplumsal Eşitlik Birimleri, politika üretimi ve izleme kadar, kurumdaki verilerin kapsayıcı ve dezavantajlara duyarlı olması konusunda da çalışır. Öncelikle, kentinizde Eşitlik Birimi olması için savunuculuk faaliyeti yürütebilirsiniz çünkü bu birimler bir bütün olarak engelliler ile ilgili çalışmalar kadar, engelliler içindeki diğer dezavantajlı gruplarla (çocuk, kadın, göçmen vd.) ilgili çalışmalar da yürütür. Toplumsal Eşitlik Birimi ile kentinizdeki engellilerin sorun, ihtiyaç ve önerilerini dair saha araştırması yaparak hem belediyenin hem de engelli hakları örgütünüzün çalışmalarını daha sağlam temellere dayandırabilirsiniz, yereldeki engellilerle tanışma imkânlarınızı artırabilirsiniz. Toplumsal Eşitlik Birimi kurulamaması durumunda, başta profesyonel insan hakları STK'ları olmak üzere pek çok kişi veya kuruluştan periyodik danışmanlık hizmeti alınmasını, belediye politikası ve uygulamaların bu bağlamda üretilmesini talep edebilirsiniz.

⇒ Engelliler Müdürlükleri ya da Birimleri

Engelli Müdürlükleri ya da Birimleri, doğrudan engellilere yönelik çalışan birimlerdir. Öncelikle kentinizin yerel yönetiminde bir engelliler müdürlüğü olup olmadığını, bu rehberdeki bilgi alma yöntemleri ile öğrenebilirsiniz. Eğer bir Engelliler Müdürlüğü ya da Birimi mevcutsa, doğrudan iletişime geçmek, tanışmak ve işbirliklerinde bu birimi muhatap almak faydalı olacaktır. Eğer belediyenizde böyle bir birim mevcut değilse Özel Kalem Müdürlüğü ve Kültür/Spor/Sosyal/Kadın/Aile ile ilgilenen müdürlüklerden randevu talep ederek böyle bir birimin kurulması için talepte bulunabilirsiniz. Birimin çalışma yönergesini engelliler ile birlikte, katılımcı şekilde yazmak, uzun vadede engellilere yönelik hizmet ve politikaların gelişmesini sağlayacaktır. Herhangi bir birim kurulamaması durumunda, başta profesyonel engelli hakları STK'ları olmak üzere pek çok kişi veya kuruluştan periyodik danışmanlık hizmeti alınmasını, belediye politikası ve uygulamaların bu bağlamda üretilmesini talep edebilirsiniz. Bu birimlerin/müdürlüklerin çalışmalarını veriye dayandırması, kendi bölgelerinde yaşayan engellilerin sayısı, engeli durumları, ihtiyaçları ve talepleri konusunda araştırmalar yürütmesi gereklidir. Saha araştırmalarında belediye ve dernekler arasında yapılacak işbirlikleri daha çok kişiye ulaşma konusunda iki tarafın da yararına olacaktır.

Fikir: Engelliler ile çalışmak ile engellilik deneyiminden geçmek farklı durumlar,

² Yerel Yönetimlerde Toplumsal Eşitlik Birimleri: Şişli Belediyesi Örneği Vaka Analizi (2016). TÜSEV - Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı.

bu sebeple engelli hakları çalışmalarını yürütmek için engellilerin istihdam edilmesi önemli. Belediyenin stratejik planına, faaliyet programına bakarak ya da bilgi edinme hakkını kullanarak belediyenizde kaç engelinin çalıştığını öğrenebilir, sayı yetersiz ise artırılması için savunuculuk faaliyeti yürütebilirsiniz.

⇒ İnsan Kaynakları Müdürlükleri

Türkiye'de engellilerin işçi olarak istihdamı, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 30. maddesinde öngörülen kota sistemi ile sağlanmaya çalışılmaktadır. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 30. maddesinde öngörülen kota sistemi kapsamında;

- × 50 veya daha fazla işçi (tarım ve orman işletmelerinde 51 veya daha fazla) çalıştırdıkları;
- × Özel sektör işyerlerinde % 3 engelli,
- × Kamu işyerlerinde ise % 4 engelli ile % 2 eski hükümlü veya terörle mücadelede malul sayılmayacak şekilde yaralanan işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler.

Belediyenizin yasal ve zorunlu engelli kotalarını doldurup doldurmadığını İnsan Kaynakları Müdürlüklerinden öğrenebilirsiniz. Kota doldurulmadıysa doldurulmasını talep edebilirsiniz.

Fikir: Engelli kotası doldurulurken istihdam edilenlerin belediyenin tek bir birimine değil belediyenin farklı birimlerine yetenek ve eğitimlerine göre istihdam ediliyor olması belediye personelinin konuya farkındalığını arttırmak konusunda da faydalı olacaktır. Örneğin İşaret dili tercümanı görevinde çalışacak işitme engelliler istihdamı sağlanarak bu kişiler belediye meclis tartışmalarında veya sunulan diğer hizmetlerde tercüman olarak görevlendirilebilir. Böylece hizmetlerin işitme engellileri kapsamına sağlanabilir.

3 Yerel Savunuculuk İçin Araçlar

Yönetişime katılım mekanizmalarına dâhil olmak, işbirliği tekliflerimiz ya da herhangi bir talebimizi iletirken iki-üç kere düşünebiliyor, karar alıcıların kulağına gidene kadar sözümüzün yolda kaybolacağına dair endişe duyabiliyoruz. Bu sebeple, ön çalışması yapılmış net bir savunuculuk konusu kadar, savunuculuk için temasın hangi araçlar üzerinden kurulacağı önemli. Yerel yönetimlerin yoğun çalışma temposunda sivil topluma en duyarlı bürokratların dahi birden çok kez hatırlatmaya ihtiyaç duyabileceğini ve görüştüğünüz kişinin ismi ve birimini not etmeyi unutmayın.

Bilgi Edinme Hakkı

Belediyeler diğer tüm kamu kurumları gibi yerel yönetimlerde Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında vatandaşlara nitelikli bilgi verme yükümlülüğüne sahiptir. İzleme çalışmaları ya da işbirliği öncesi planlamalarınız için belediyeden gerekli bilgileri almak için yazılı başvuruda bulunabilir ya da aşağıdaki diğer iletişim araçları ile resmi kayıt oluşturabilirsiniz. Başvurularınızda “4982 Numaralı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında” ibaresinin ekleyerek talebinizi iletme, haklarınız konusunda bilgi sahibi olduğunuzu gösterecektir. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'na göre cevap verilmesi için zaman üst sınır 15 iş gündür. Ancak, detaylı bilgi talebi veya üçüncü taraflara danışılması gereken durumlarda bu 30 iş gününe çıkabilir. Bilgi edinmek istediğiniz konu ile mu-

hatap müdürlük ya da birimin adını başvurunuza eklerseniz süreç hızlanacaktır. Başvurunuzun takip numarasını not etmeyi unutmayın!

İnternet Siteleri

Belediyelerin internet siteleri, kurumu tanımak ya da iletişim kanallarını öğrenmek için mutlaka gözden geçirilmesi gereken bir dijital araçtır. Belediyenin kurumsal yapısını, müdürlük ve alt birimlerin çalışma alanlarını ve yönergelerini buradan görebilir, sorumlu kişilerin isim ve pozisyonlarını öğrenebilir, bu birim veya kişilerin iletişim adreslerine ulaşabilirsiniz. İlgilendiğiniz alana dair önceden yapılmış çalışmaları, tüm stra-

tejik planlama ve raporlama belgelerini, meclis kararlarını ve güncel haberleri buradan takip edebilirsiniz. Ayrıca, çoğu belediyenin internet sitesinde istek/şikâyet/öneri/başvuru sistemleri mevcuttur ve burası da telefon hatları veya yazılı başvuruya denk işlev görmektedir. Yazılı başvurunuzu yaptıktan sonra takip numarasını not etmeyi unutmayın.

Bunlara ek olarak, belediyelerin internet siteleri vergi ödemesinden yardım talebine kadar pek çok sebeple ziyaret edilen kaynaklar. Belediyenizin kullandığı web sitesinin görme engelliler için zor bir arayüz kullandığını düşünüyorsanız Bilgi İşlem Müdürlükleri ile iletişime geçerek web sitesinin daha kullanıcı dostu haline getirilmesini talep edebilirsiniz.

İletişim Merkezleri (Telefon Hatları)

İletişim merkezi, çözüm merkezi/masası, halk/komşu masası, vatandaş hattı gibi pek çok isim alabilen ve başında alan kodu olmadan 444 ile başlayan bu telefon hatları, doğrudan belediyeye erişmek için etkili ve hızlı bir yöntemdir. Her ne kadar resmi yazı ya da yüz yüze görüşme savunucular için daha tatmin edici bir yöntem olsa da, danışma hattı çalışanları taleplerinizi uygun birime yönlendirme konusunda yardımcı olacaktır. Eğer görüşmek istediğiniz belirli bir müdürlük, birim ya da kişinin telefon numarasını bulamadıysanız, bu hat üzerinden sizi yönlendirebilirler. Ayrıca, alacağınız takip numarası ile başvurunuzu takip edebilirsiniz.

Sosyal Medya

Yerel yönetimler sosyal medyayı artık daha etkin halde kullanıyorlar. Mevcut kanallardan çalışmalarınıza dair talepleri iletebilirsiniz. Sosyal medyanın görünürlük alanından faydalanarak, engelli haklarına dair eksik hizmetleri konusunda talepleriniz konusunda sosyal medya kampanyası yürütebilirsiniz. Ayrıca, belediye ile iş birliği yaptığınızda bunu sosyal medya üzerinden duyurmakta fayda var.

Belediye Meclisleri

Belediye meclisleri her ayın ilk haftası toplanır. Belediye ile ilgili kararların konuşulduğu bu meclisleri birçok belediye canlı yayınlayarak hemşehrilerini haberdar etmeye başlamıştır. Bu meclisleri takip ederek belediye gündemi ve belediyede alınan kararlar hakkında bilgi sahibi olabilirsiniz. Kent sakinleri belediye meclislerini izleyebilir ancak söz hakları olmaz. Belediye meclisleri tüm meclis üyeleri, başkan, başkan yardımcısı ve müdürleri görmek ve tanışmak için oldukça iyi ortamlardır. Meclis sonrası tanışmak istediğiniz meclis komisyonu üyeleri, başkan yardımcısı veya müdürlerin yanına giderek kendinizi tanıtabilir ve randevu isteyebilirsiniz. Ayrıca, ilgilendiğiniz konudaki ihtisas komisyonunun toplantı tarihini öğrenerek katılabilir ve görüş bildirebilirsiniz. Belediye Kanunu, ihtisas komisyonu toplantılarına sivil toplum ve uzman katılımlarını ve söz almalarını mümkün kılmaktadır.

Halk Günleri

Belediyelerin vatandaşların sorunlarını ilk ağızdan dinlemek amacıyla yaptığı halk günleri belediye başkanları, başkan yardımcısı ve müdürler ile tanışmak, taleplerinizi iletmek için oldukça iyi ortamlardır. Genellikle periyodik ve planlı şekilde yapılan halk toplantılarının tarihlerini yukarıdaki iletişim hatları aracılığıyla öğrendikten sonra belediye başkanınıza doğrudan ulaşabilirsiniz. Konuşmak istediğiniz konuya ilişkin mevzuat, kurum içi faaliyetler, seçim vaatleri ve belediye yayın organları ya da faaliyet raporlarında açıklanan somut örnekleri önceden araştırmak, başkan ile daha sağlıklı bir diyalog kurmanıza yardımcı olacaktır.

Özel Kalem Müdürlüğü ile İletişim

Özel Kalem Müdürlükleri, belediye başkanlığı ve kurumun genel ziyaret, kutlama, başvuru ve benzeri operasyonel işlerini koordine etmekle yükümlü kurum iken, kurum içinde başkanlık makamının halkla ilişkilerini yürüten birim olarak da işlev görür. Siyasal kültürümüzde başkan-vatandaş arasındaki doğrudan iletişime fazladan önem atfedildiği için bu müdürlük sık sık bir başvuru aracı olarak da kullanılır. Talep ya da önerilerinizi, imzalı dilekçe formunda bu müdürlüğe yazılı ya da elektronik olarak ilettiğiniz takdirde büyük oranda kurum içinde başka bir birime yönlendirme yapılacaktır. Yine de, geri dönüş almadığınız takdirde telefon ile arayıp hatırlatabilirsiniz.

Stratejik Plan ve Stratejik Plan Hazırlık Toplantıları

Stratejik Plan, belediyenin bir dönem (yaklaşık 5 yıl) boyunca üreteceği tüm politikaların ve uygulamaların planlandığı temel belgedir. Herhangi bir talep, öneri ya da işbirliği başvurusu için belediyeye ait Stratejik Planın en güncel halini incelemiş olmak, belediye çalışanları ile daha kolay iletişim kurmanızı sağlayacaktır. Stratejik Plana dayalı ve yıllık olarak yayınlanan Performans Programları ve Faaliyet Raporları ise daha detaylı bilgi sahibi olmanızı sağlar. Bununla beraber, bu planlama belgelerinin her zaman yorumlamaya açık olduğunu ve yazılı metinle ilişkilendirilebildiği sürece belediyenin önceden planlanmamış işbirlikleri de gerçekleştirebileceğini unutmayın.

Her seçim döneminden sonra en geç 6 ay içinde hazırlanması gereken bu belge, Belediye Kanunu gereğince halkın kat-

lımıyla tasarlanır ve yazılır. Günümüzde birçok belediye, bu yasanın verdiği yetkiyi kullanarak stratejik planlama dönemi-ni halkın pek çok yöntemle katıldığı uzun bir planlama sürecine dönüştürmüştür. Böylece, belediyenin 5 yıl boyunca takip edeceği stratejilerin ana hatlarını belirlemede halk ve sivil toplum örgütleri de etkin bir rol oynar. Seçim dönemlerini takip eden süreçte bu toplantıları takip edebilir, eğer yok ise organize edilmesini talep edebilirsiniz. Stratejik planlamada engellilere özel toplantı yapılması ve stratejik planda ismen engelli haklarına atıf yapılması, uzun vadede işbirliklerinin önünü açacaktır. Eğer stratejik planlama dönemini kaçırdıysanız, bir belgede toplam 2 kere yapılabilen gözden geçirmeler (revizyonlar) için görüş bildirebilir, engellilere ilişkin çalışmalar eklenmesi için savunuculuk yapabilirsiniz.

4 Engelli Hakları Alanında Çalışmalar Yürüten Sivil Toplum Örgütlerinin Yerel Yönetimlerden İsteyebileceği Destekler

Mekân Desteği

Yapacağınız toplantı ve eğitimler için toplantı odası, düzenlemek istediğiniz seminer, panel, konferanslar için konferans salonu, tiyatro, konser, koro gibi çalışmalarınız için konser ve tiyatro salonlarının ve parkların kullanımını belediyelerden talep edebilirsiniz. Tek seferlik alan kullanımları dışında bazı belediyelerin ortak çalışma alanları veya sivil toplum örgütleri için ofis alanı desteği, kooperatifler için üretim atölyesi alanı, tarım alanı tahsisi gibi uygulamaları da mevcuttur. Mekân desteğini bir hizmet alımı olarak ve etkinlik planlandıktan sonra belediyeye bildirmek yerine bir işbirliği olarak birlikte planlanırsa daha etkili ve kolay bir süreç işleyebilir.

Ulaşım Desteği

Belediyenin kendi düzenlediği etkinliklerine katılım için veya kendi düzenlediğiniz etkinliklerde etkinlik alanına ve dönüş için, farklı bir ile ziyaret gibi konularda yerel yönetimlerden ulaşım desteği talep etmek mümkündür. Mekân desteğine benzer şekilde, ulaşım desteğini de bir işbirliği olarak planlamak daha etkili ve kolay bir süreç işletecektir. Birçok belediyenin engelli

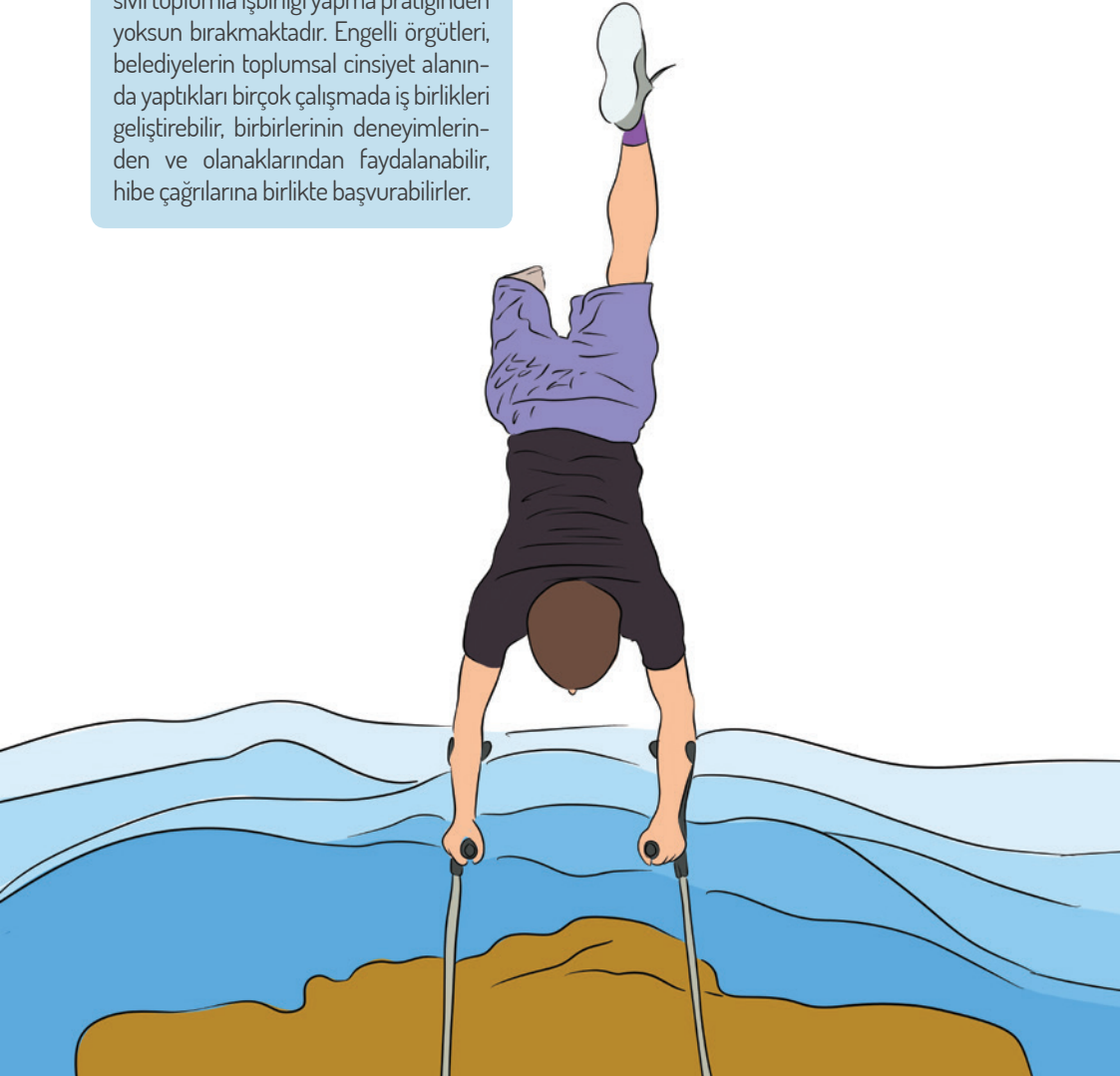
erişimine uygun araçları bulunmaktadı. Bulunmaması durumunda mevcut araçların engelli erişimine uygun hale getirilmesini veya araç alımı/kiralaması yapılmasını talep edebilirsiniz.

İletişim Desteği

Belediyelerin billboard, LED ekran, elektrik direkleri ve durak vapurlarda yer alan alanlar vb. birçok açık hava reklam mecraları, belediye dergisi/bülteni gibi online ve basılı yayınları veya sosyal medya hesapları bulunabilmektedir. Bu alanları, çalışma ve kampanyalarınızın duyurusunda kullanmayı veya birlikte iletişim kampanyaları yürütmeyi talep edebilirsiniz. Ayrıca, kayıt alınması gereken etkinliklerde (gezi, eğitim, yardım, burs) sabit hattınız ya da telefonları cevaplayacak çalışmanız yoksa etkinliğinizi belediyeye ile iş birliğinde gerçekleştirerek belediyeye iletişim hatları üzerinden kayıt alınmasını sağlayabilirsiniz.

Proje İş Birlikleri

Belediyeler ile yapılabilecek çalışmaları alınacak desteğe indirgememek yerine, taşıyarak iş birliği geliştirme boyutuna taşımak istenilen sonuca ulaşmanı- zı sağlayacaktır. Yalnızca hizmet alımı (taşıma, reklam, sandalye desteği vd.) seviyesine kalan talepler, belediyelerin projelere olan güvenini azaltmakta ve sivil toplumla işbirliği yapma pratiğinden yoksun bırakmaktadır. Engelli örgütleri, belediyelerin toplumsal cinsiyet alanın- da yaptıkları birçok çalışmada iş birlikleri geliştirebilir, birbirlerinin deneyimlerin- den ve olanaklarından faydalanabilir, hibe çağrılarında birlikte başvurabilirler.

5 Yerel Yönetimlere Savunuculuk Deneyimleri ve İyi Uygulama Örnekleri

⇒ Amerika Engelliler Yasası Sokak Eylemi

Savunuculuk konusunda vermek istediğim ilk örnek Amerika'daki Engelli Hakları Hareketinin 1990 yılında kabul edilmesini sağladığı Amerikan Engelliler Yasası (American Disabilities Act) için yapmış olduğu sokak eylemidir. Amerikan Kongre Binası'nın yüksek merdivenlerine tekerlekli sandalyelerini ya da diğer yardımcı teknoloji aletlerini bırakarak bedenleriyle tırmanmaya başlamışlardır. Sloganlar ve pankartlar eşliğinde aslında engellileri düşünmeden yapılan ancak demokrasi ve herkes için eşitlik iddiasında bulunan bir kamu binasını protesto ettiler. Yüzlerce aktivistin tek istediği eşit vatandaşlık haklarına sahip özneler olarak kabul görmek ve erişilebilir olmayan binaların, ilişkilerin, politikaların dönüştürülmesiydi. Bu eylem öyle etkili oldu ki 1990 yılında Amerikan Engelliler Yasası yürürlüğe girdi. Bu eylem yapıldı çevrenin kim için ve nasıl tasarlandığına dair soruları beraberinde getirdi. Bunun üzerine 1997 yılında North Carolina Üniversitesi "The Center for Universal Design" evrensel tasarım ilkelerini ortaya koydu. Metnin içerisinde engellilere ilişkin özel bir atıf olmamasına rağmen yine de kapsayıcı tasarım ve erişilebilirlik anlayışını merkeze aldığı için önemli ilkeler olarak öne çıktı.

1. Eşitlikçi Kullanım
2. Kullanımda Esneklik
3. Basit ve Sezgisel Kullanım
4. Algılanabilir Bilgi
5. Hata için Tolerans
6. Düşük Fiziksel Güç Gereksinimi
7. Yaklaşım ve Kullanım için Uygun Boyut ve Mekân

Evrensel Tasarım İlkeleri

⇒ Türkiye'de Engelli Kadınlara Yönelik Şiddet Raporu

Savunuculuk konusunda vermek istediğim ilk örnek Amerika'daki Engelli Hakları Hareketinin 1990 yılında kabul edilmesini sağladığı Amerikan Engelliler Yasası (American Disabilities Act) için yapmış olduğu sokak eylemidir. Amerikan Kongre Binası'nın yüksek merdivenlerine tekerlekli sandalyelerini ya da diğer yardımcı teknoloji aletlerini bırakarak bedenleriyle tırmanmaya başlamışlardır. Sloganlar ve

Amerikan Engelliler Yasası Eylemi, 1990

pankartlar eşliğinde aslında engellileri düşünmeden yapılan ancak demokrasi ve herkes için eşitlik iddiasında bulunan bir kamu binasını protesto ettiler. Yüzlerce aktivistin tek istediği eşit vatandaşlık haklarına sahip özneler olarak kabul görmek ve erişilebilir olmayan binaların, ilişkilerin, politikaların dönüştürülmesiydi. Bu eylem öyle etkili oldu ki 1990 yılında Amerikan Engelliler Yasası yürürlüğe girdi. Bu eylem yapıldı çevrenin kim için ve nasıl tasarlandığına dair soruları beraberinde getirdi. Bunun üzerine 1997 yılında North Carolina Üniversitesi "The Center for Universal Design" evrensel tasarım ilkelerini ortaya koydu. Metnin içerisinde engellilere ilişkin özel bir atıf olmamasına rağmen yine de kapsayıcı tasarım ve erişilebilirlik anlayışını merkeze aldığı için önemli ilkeler olarak öne çıktı.

İller	Binadaki kat durumu		Asansör durumu		Fiziksel düzenleme		Engelli tuvaleti		Uygun araç	
	Tek	Çok	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok
Ankara		✓		✓	✓			*		*
Bursa	✓			✓	✓			✓		✓
Diyarbakır		✓		✓		✓		✓		
Gaziantep		✓	✓		✓		✓			✓
Mersin		✓		✓		✓		✓		✓
Samsun		✓		✓	✓		✓			✓
Trabzon		✓		✓	✓		✓			✓

* Bu illerdeki ilgili kurumlar ilgili konularda bilgi vermemiştir.

ŞÖNİM binalarındaki fiziki erişilebilirlik olanaklarına ilişkin veriler

Kaynak: http://www.sabancivakfi.org/i/content/4826_2_Turkiyede_Engelli_Kadınlar_Yonelik_Siddet_2013_2014.pdf

⇒ “Türkiye Engelliler Meclisi’ne Doğru” Projesi

Engelsiz Erişim Derneği’nin erişilebilirlikle ilgili çalışmaları, düzenledikleri otobüs eylemleri, kenti deneyimledikleri ve kaldırımlardaki erişilebilirlik sorunlarını ortaya çıkardıkları kaldırım aktivistleri yürüyüşleri kent hakkıyla ilgili iyi örneklerden sayılabilir. Engelliler Konfederasyonu’nun “Türkiye Engelliler Meclisi’ne Doğru” projesi de iyi uygulama örneklerinden biri. Proje kapsamında 54 ilde il engelli meclisleri kurularak engelli haklarının yerelde yaşama geçirilmesini ve savunuculuk pratiklerinin değiş-tokuş edilmesini amaçlıyor.

⇒ Map-A-Thon: Erişilebilir Çevreyi Haritalamak

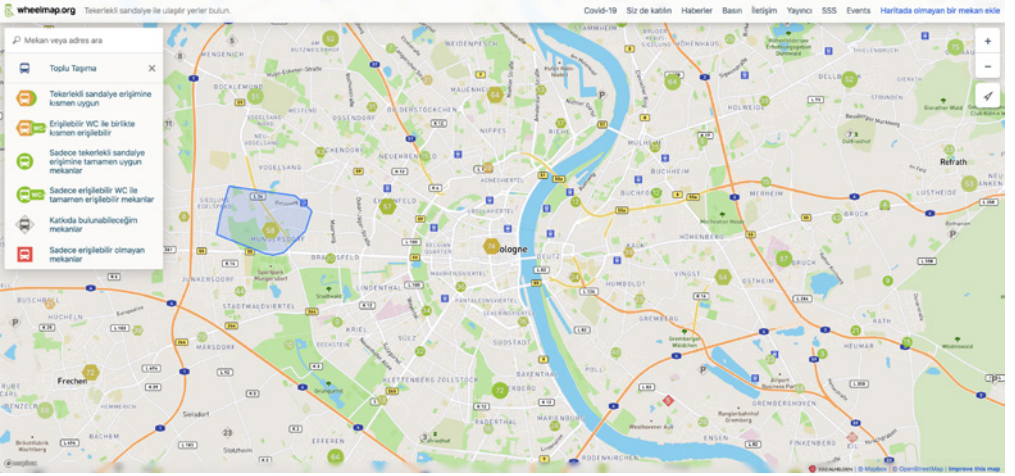
Amerika’da engelli kişiler bir araya gelerek lokantaları, kafeleri, caddeleri ve sokakları gezerek erişilebilir olup olmadığına dair gözlemliyor ve bunları bir uygulama aracılığıyla geniş bir grupta paylaşıyor. Kolektif bir emekle yapılan bu çalışma yapıllı çevrenin özelliklerini ortaya koymakla kalmayıp bunu bir veriye dönüştürerek engelli hakları aktivizmine katkı sağlıyor. Yaygınlaştırılması internete erişim orandaki eşitsizliği düşününce Türkiye bağlamında zor olsa da deneyime dayalı bilginin dolaşımına girmesi ve kenti engelli kişilerin dönüştürebilmesi açısından bir olanak olarak düşünülebilir.

Kaynak: <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2018/11/city-apps-help-and-hinder-disability/574963/>

AccessNow, AXSmap, AccessEarth ve Wheelmap gibi internet uygulamaları engelliler için erişilebilir mekanları göstermektedir. Örneğin, aşağıda yer alan Wheelmap uygulamasında tekerlekli sandalye kullanıcıları için erişilebilir mekanlar “erişilebilir”, “kısmen erişilebilir” ve “erişilebilir değil” olarak işaretlenmiştir. Belediyeler bu tür uygulamaları uyarlayarak ve kendi sınırları içinde erişilebilir olan ve olmayan mekanlar

hakkında bilgi sağlayabilir. Böylelikle kentin ne kadar erişilebilir olup olmadığıyla ilgili bir izleme mekanizması engelli kişilerin katılımı da sağlanarak oluşturulabilir.

Bu haritada Köln kentinde toplu taşıma araçlarının belirli bir bölgede erişilebilir olup olmadığını anlayabiliriz. Kırmızı işaretli olarak gösterilen otobüs ve tramvayların tekerlekli sandalye kullanıcıları için erişilebilir olmadığı belirtilmiştir.

Kaynak: https://wheelmap.org/?category=public_transfer

➔ TOHAD Engelliler için Dilekçe

Engelli Hakları Savunuculuk Bilgilendirme Modül Projesi, TOHAD'ın engelliler konusunda faaliyet gösteren STK'lara veya hak mağduriyeti yaşayan engellilere haklara nasıl erişebilecekleri konusunda bilgilendirme olanağı sağlayacak, yarı interaktif bir web sayfası projesidir. Bu özelliği ile proje alanında bir ilk niteliğindedir. www.engellilerindilekce.org sayfasında, engelli hakları, engellilere yönelik ayrımcılık kavramı vb. temel bakış açısıyla ilgili bilgiler ve engelli hakları mevzuatına erişim yöntemleri bulabilirsiniz.

Web sayfasında ayrıca savunuculuk, bilgi edinme ve idari başvuruları, kamu denetçiliği kurumuna başvuru, idare mahkemelerine başvuru ve (özellikle ayrımcılık başta olmak üzere) kamu suçlarında savcılığa başvuru başlıkları yöntemleriyle ele alınmaktadır.

Proje kapsamında sivil toplum örgütleri için hazırlanan Belediye Strateji Belgelerinde Engellilerin Haklarına Yönelik Maddeler Konulması Dilekçe Örneği'ni diğer sayfada görebilirsiniz.

Tarih:

Sayı:

Konu: Belediye strateji belgelerinde engellilerin haklarına yönelik maddeler konulması
..... **BELEDİYE BAŞKANLIĞINA**

..... Derneği, vb. dezavantajlı grupların ekonomik ve sosyal hayata etkin katılımını sağlamak amacıyla faaliyet göstermektedir. Derneğimiz bu kapsamda bakanlıklar, belediyeler, kamu kurum-kuruluşları nezdinde bilgi edinme başvuruları ve idari girişimlerde bulunmaktadır.

Bilindiği üzere 31 Mart 2019’da yapılan yerel seçimler sonucunda 5 yıllık bir süre için yeni yerel yönetimler seçilmiştir. Diğer yandan 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun “Stratejik Plan ve Performans Programı” başlıklı 41. maddesine göre, “nüfusu 50.000’in üstünde olan belediyelerde stratejik plan yapılması zorunludur. Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’in 5. maddesine göre, stratejik planlama sürecinde “kamu idaresi çalışanlarının, kamu idaresinin hizmetlerinden yararlananların, kamu idaresinin faaliyet alanı ve hizmetleri ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının, ilgili kamu idareleri ile diğer paydaşların katılımları sağlanır ve katkıları alınır” denilmektedir.

Başkanlığınızca önümüzdeki 5 yıllık süreçte verilecek hizmetlerin öncelik ve içeriklerinin belirleneceği stratejik plan belgelerinizde 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunun geçici 2. ve 3. maddeleri kapsamında:

- Toplu taşıma araçlarının tümünün istinasız olarak TSE standartlarına uygun olarak tüm engel gruplarının erişebilirliklerini sağlayacak şekilde uygun hale getirilmesi,
- Belediyenin sorumluluğunda bulunan tüm kaldırım, ana arter, cadde, sokak, rekerasyon alanları ve parklarda TSE standartlarına uygun olarak tüm engel gruplarının erişebilirliklerini sağlayacak şekilde uygun hale getirilmesi,
- Belediyenin tüm hizmet binalarında TSE standartlarına uygun olarak tüm engel gruplarını içerecek şekilde erişim düzenlemelerinin yapılması,
- Belediyenin ruhsat verdiği ve düzenleme yükümlülüğü bulunan tüm özel ya da kamusal hizmet binalarında ruhsatların verilmesi esnasında, “Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliğinde yapılan son değişikliklerle beraber” (ki bu değişikliklere göre yapıların proje aşamasında değerlendirilmesinde erişilebilirlik kriterlerinin) TSE standartlarına uygun olarak tüm engel gruplarını içerecek şekilde erişim düzenleme şartının aranması, Konularına stratejik planlarda bağlayıcı hüküm olarak yer verilmesini talep eder, mevzuatın da belirttiği üzere, gerektiği hallerde kurumunuzdan gelecek talepler doğrultusunda stratejik planlama süreçlerinize yazılı olarak katkı sağlayabileceğimizi bilgilerinize sunarız.

Saygılarımızla,

..... Derneği

İsim Soy İsim

Unvan

Adres

Telefon

Kaynakça

- ◊ Bezmez, D. (2013). Urban citizenship, right to the city and politics of disability in Istanbul, *International Journal of Urban and Regional Research*, 37(1), 93-114.
- ◊ Davis, L.J. (2006). *The disability studies reader*. New York: Routledge.
- ◊ Mine Egbatan ve İdil Seda Ak (2019) "Ankara'nın Ritmi: Kadın, Mekân ve Engellilik (Rhythmanalysis of Ankara: Women, Space and Disability)", *MADJournal* 1 (1), 110-130
- ◊ Isin, E. (2000). *Democracy, citizenship and the global city*. Londra: Routledge.
- ◊ Isin, E. ve Turner, B. (2002). *Handbook of citizenship studies*. Londra: Sage
- ◊ Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Oxford: Blackwell.
- ◊ Lefebvre, H. (1996). The right to the city. E. Kofman ve E. Lebas (Der.), *Writings on cities* içinde, Cambridge/Massachusetts: Wiley- Blackwell.
- ◊ Molyneux, M. (1985). Mobilization without emancipation? Women's interests, the state, and the revolution. *Feminist Studies*, 11, 227-254.
- ◊ Moser, C.O. (1989). Gender planning in the third world: Meeting practical and strategic gender needs. *World Development*, 17(11), 1799-1825.
- ◊ Purcell, M. (2006). Urban democracy and the local trap. *Urban Studies*, 43(11), 1921-1941.
- ◊ Titchkosky, T. (2011). *The question of access: Disability, space, meaning*. Toronto: University of Toronto Press.
- ◊ Yardımcı, S. ve Bezmez, D. (2013). Muhtaç ile vatandaş arasında: Türkiye'de sakat öznelliği üzerine bir tartışma. *Toplum ve Bilim*, 126, 98-119.

KAPSAYICI KENTLER İÇİN YEREL SAVUNUCULUK SETİ

ENGELLİ HAKLARI ALANINDA ÇALIŞAN SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ İÇİN YEREL SAVUNUCULUK REHBERİ

www.yereliz.org

@ info@yereliz.org

f yereliz.biz

t [YERELİZdernegi](https://www.tumblr.com/yelizdernegi)